

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1741

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546628

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546628> | LOG_0155

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546628>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

tissimis constans crassis venis, elaboratu difficile, nec per longitudinem sese findens, elegantes tamen exhibit & amplos asseres, qui in menfis & cistis, si politæ sint, elegantes repræsentant venarum flexuras, & concolores sunt, unde merito rubro præferuntur, si vitium non haberet hoc lignum, quod humorem adtingens, viridem adquirat colorem.

Nomen. Latine *Lingoum Saxatile*. Malaice *Lingoo Batu*, non tantum, quod saxosis crescat locis, sed quod lignum multo durius ac solidius sit reliquis prioribus. Amboinice dicitur *Nala Pate*, *Nala Patã*, & *Nala Hatu*.

Locus. In cunctis crescit infulis Amboinensibus & Moluccis, non autem ita circa ædes ac binæ priores, sed in silvis & montibus.

Ufus. Hæc species optimum præbet tigni lignum, ad trabes, postes, & asseres: Hoc *Lingoum* fundum petit in aqua ob ejus gravitatem, quod in prioribus non ita observatur.

grove aderen, wel moeyelyk om te werken, en in de lengte niet splytende, maar geeft echter schoone en breede planken, tot tafels en kisten, die gepolyft zynde, schoone draayingen van aderen vertoonen, en van eenparige coleur zyn, daaromze met reden beter dan het roode geacht worden, indienze de fout niet hadden, datze vechtigheid rakende, zo ligt groen worden.

Naam. In 't Latyn *Lingoum Saxatile*, in 't Maleyts *Lingoo Batu*, niet alleen om dat het op steenachtige plaatsen wast, maar om dat het hout veel harder en massyver is, dan aan de voorige, op *Amboins Nala Pate*, *Nala Patã*, en *Nala Hatu*.

Plaats. Het wast in alle de *Amboinsche Eilanden*, en *Moluccos*, niet zo familiaar by de wooningen der menschen, gelyk de twee voorige, maar in de Boschen en gebirgten.

Gebruik. Dit geslagt geeft het beste timmerhout tot grof werk, balken, stylen, en planken, dit *Lingoo* zinkt in 't water wegens zyne swwaarte, dat de andere niet en doen,

CAPUT VIGESIMUM S E X T U M.

Bintangor Maritima. Bintangor Laut.

Quam pulchra etiam hæc arbor est quoad foliatum ac flores, tam inordinatus ac squalidus est ejus truncus, cortex, & externa facies, quum peculiarem habeat crescendi modum, ita ut, si veteres Poëtæ hæc frequentassent infulas, materiam ipsi suppeditasset singularis Metamorphoseos, videtur enim quasi agricola, qui aliquid quærit, vel ex mari petere studet, id quod amat, semper enim ejus radices ad silvarum oras tantum excurrunt, nec umquam ultra passum extra illas sese in litus extendunt, trunco autem suo ita prominere, acsi continuo in mare prolaberetur, quod tamen nunquam fit, quum sit satis firmus.

Si litora sint prærupta ac declivia, oblique ac magis erecte locata est hæc arbor, si vero sint plana, ita inclinatur, ut vix sub ea decurrere quis possit, ac superior tantum trunci pars parum sese erigit, ita ut ejus viridis modo coma supra aquam sese extendat, & jucundum præbeat spectaculum, si attendamus, quo studio hæc arbor tentet vel toto vel semi inclinato trunco marinam conspiciere aquam, acsi illam olfacere vellet, comam tamen suam ita conservat, ne ab ipsa conspurcetur.

Arbor ipsa est vastissima, tam crasso constans trunco, ut fere nulla ipsi similem quoad crassitiem gerat, atque hic, uti dictum est, nunquam erigitur, sed semper inclinatur, ejusque cortex est crassissimus, rugosus, scaber, & irregularis, qui tam fordidus est, ac cujusvis Lamii dorsum; est enim squalidus, niger, crassus, inque ejus fissuris aliquid flavi apparet instar gummi, sed raro tamen. Paucos gerit majores ramos, sed tantos, ut horum quisque truncum fere referat, hi autem sese dividunt in plures alios rugosos & nodosos ramos, qui omnes densam gerunt comam.

E contra folia omnium elegantissima sunt, quæ inveniuntur, plerumque palmam vel octo longa pollices, quatuor vel quinque digitos lata, in junioribus arboribus longiora & latiora, læte viridia, seu ex flavo viridia, inferius magis lutea, glaberrima, crassa, ac firma instar membranæ, superius subrotunda ac parum fissâ, seu bifida, inferius magis angustata: Nervus medius ab inferiore protuberat parte, ubi triangularis & acutus est, non autem in superiore folii parte, parallelis porro folia constant ac tenuibus obliquisque venulis pertexta sunt adeo mollibus, ut vix tactu percipiantur, quæ cruciatim opposita sunt, quatuor simul, si numerentur.

Racemi floriferi in summis progerminant ramis ex foliorum alis ingentes & extensi, hisce insident flores, qui primo capitula sunt albicantia, longis sustentata pedunculis albicantibus, referentes Pomorum Europæorum flores, sed majores, quorum pedunculi cruciatim quoque siti sunt: Flores hi compositi sunt ex novem

XXVI. HOOFSTUK.

De Zee-Bintangor-Boom.

Zo schoon dezen boom van loof en bloemen is, zo leelyk is by van stam, schorffe, en uitterlyk aanzien, hebbende daar by een zeldzame manier van wassen, zodanig dat, indien de oude Poëeten in deze Landen waren geweest, zy aan hem stof hadden gevonden tot een rare Metamorphosis, want zy schynt een Landman te zyn, en na iets te zoeken, of te kyken in de Zee, dat by bemint, om dat by altyd met zyne wortel aan de rand van het Bosch staat, durvende niet een stap daar buiten op de bloote strand komen, en voorts met het lyf hangt by zodanig over den zelve in de Zee, als of by alle ommezien vallen wilde, daar by echter geen noot van heeft.

Als de stranden steil afgaan, zo staat by schuins en meer opgeregt, maar op vlakke stranden gaat by zodanig leggen, dat men qualyk onderhem door kan kruipen, en slegt het voorste deel van den stam regt by wat opwaarts, dat by effen zyn jeugdigh loof boven 't water hout, in somma, 't is plaizierig te zien, met wat voor een iover dezen boom poogt, of met een gebeele, of met een half nedergebogen, en als knielenden stam het Zeerwater te bekyken, als of by daar aan rieken wilde, en echter zyn kruin zodanig bedwaart, datze van het zelve niet bespat en werd.

Het is een grooten woesten boom, met een zo dikken stam, als men eenige andere ziet, als gezegt, nooit regt over eind staande, maar altyd voor over hellende, met een zeer grove, ruige, en ontfatzoenlyke schorffe, zo lelyk, als eenig Haymans rugge zyn mag; wuil, swart, dik, en hard, en in de scheuren ziet men iets geels, als een gom, doch zeer schaars. Hy heeft weinig hoest-takken, waar van ieder een gebeelen stam verbaelden kan, maar dezelve verdeelen hun in weele andere ruige knoestige takken, alle met een digt loof bekleet.

De bladeren daar en tegen zyn van de schoonste, die men vinden mag, in 't gemeen een staande band of acht duimen lank, vier a vyf vingers breed, aan de jonge boomen zynze langer en breeder, jeugdigh of geel-groen, doch van onderen geelder, zeer glad, dik, en styf, als Parcament: Vooren rond, of een weinig geklooft, achter wat toefmallende, de middel zenuwe steekt onder verre uit, alwaarze driekantigh en scherp is, maar boven niet, voorts over dwers zynze doorreegen met zeer fyne en evenwydige adertjes, die men qualyk voelen kan, zy staan tegen mal-kander met hun vieren in 't kruis.

De bloemdragende trossen komen aan 't voorste der takken, als uit den schoot der bladeren, groot en wyd uitspreit, daar aan komen de bloemen, zynde eerst witte knoppen op lange steelen, zeer gelyk het appel-bloeyzel in Europa, doch wat grooter, met hun steelen ook in 't kruis, gemaakt uit negen of tien spierwitte ronde, half bolle,

vel decem albis, subrotundis, semi excavatis & integris petalis formam minoris Rosæ referentibus, horum bina extrema maxima sunt, quibus opposita sunt bina alia petala cruciata, inque horum medio quinque vel sex alia minora petala extrorsum flexa, quorum cavitas iterum erigitur, floris centrum repletum est brevissimis staminibus antheras croceas gerentibus, quales in Rosæ Antheræ vocantur, quæ adeo arcte compactæ & repletæ sunt, ut petala videantur extrorsum flectere, staminula hæc in medio subrotundum ac ruffum abscondunt capitulum, cui pistillum inponitur albicans, quod in fructum excrefcit. Florum odor est gratissimus, ad Lilia alba accedens, quem per 24 horas servant.

Fructus sunt perfecte sphericæ, forma & magnitudine rotundi Pruni minoris, vel globuli sclopeti, glaberrimi & æquales, superius parum acuminati, glauci, quamdiu ex arbore dependent, maturi vero & decidui sunt flavi vel lignei coloris, horum exterior pellicula sensim rugosa est, finditur, ac decidit, sub hac occurrit capitulum perfecte sphericum, pallidi coloris, quod constat ex sicco & fungoso putamine instar suberis, in hujus centro verus reconditur nucleus, ex rotundo acuminatus, substantiæ Castanearum, externe albicans, interne crassus, luteus, viscosum exsudans Oleum, quod in vetustis etiam nucleis exprimi potest, & instar Terebinthinæ cum exungia mixtæ spissum est.

In tota arbore continetur viscosus, sed paucus liquor, qui in abruptis foliis crassus apparet instar lactis condensati, qui in cortice gummi flavescens refert, in fructibus vero oleum flavum. Si folia tractentur, odorem spirant squillarum tostatarum, qui odor penetrantior est in cortice vetustarum præsertim arborum, qui plerumque gummosus est: Lignum primo intuitu Quercino simile videtur, sed peculiaris est formæ, quod a cæteris differt lignis, est enim grave, folium, crassis constans fibris, plurimisque raris & intortis fibris & venis, ita ut vix findi possit, & nunquam per longitudinem, sed semper juxta decursum venarum in parva segmenta rimas agit.

Illud duplicis coloris est, primo enim est cinereum instar Quercini ligni, maculis aliquando pallidis seu flavis distinctum ut & fibris crassioribus. Alterum est ruffum instar lateris semi cocti, tenuiores habens fibras, quarum decursus plerumque sunt longitudinales, striasque formant latas; cæterum utrumque eandem habet substantiam & naturam: Ruffum vulgatissimum est, sique politum sit, splendet, & radios seu reflexum emittit instar Serici, hæc vero ligna difficulter poliri possunt, uti infra ulterius indicabitur.

Hæc arbor, uti dictum est, semper in litore crescit, radicibus infixæ oræ silvarum, cæteraque coma ad litus & mare inclinat. Ad distantiam vibrationis arcus sæpe in silvis occurrit planis, si vero loca hæc accurate examinentur, apparebit tractum illum fuisse a mari auctum & adcretum, atque ibidem nucleos ab hominibus vel avibus fuisse projectos. In media enim terra hæc arbores plantari satis bene possunt, ubi & erectæ satis crescunt in initio, sed sensim incrementibus annis naturalis instinctus sese prodat, quum ad mare iterum inclinant, non autem ita acsi in litore locatæ essent.

In isthmo, quo mons vetus Soya dictus ad Borealem plagam alteri jungitur monti, qui locus per milliaria in ipsa regione situs est, ab antiquis jam temporibus vastissima ac silvestris penitus stetit Arbor Bintangor, nec ulli notum est, qua ratione ibi excreverit, hæc radicibus suis totum occupabat istum Isthmum, ita ut vix aliquis transire ibi posset, plurimique homines rupes esse radices istas putabant.

Anno autem 1664 subitus hanc arborem infestavit ignis, nulla cognita causa, & quum hæc musco aliisque concreta esset herbis, ita totam incendit arborem flamma, ut tota quanta fuerit consumpta & deflagrata maximo incolarum dolore, qui hoc tanquam infastum habebant omen. Ejus lignum itidem ruffum erat, sed non ita eleganter striatum ac illud, quod in litore crescit.

Quotannis mensè Decembri copiosos profert flores, quum jucundum ad longam distantiam spargit odorem: Subsequentibus mensibus maturefcunt fructus, qui plerumque in aquam decidunt, fastuosum vero mare amatoris sui dona spernens, illos in litus projicit

en beele blaadjes, in gedaante van een klein roosje, waar van de twee buitenste de grootste zyn, by de bloem staan twee andere blaadjes met de voorige in 't kruis, en binnen dezelve vyf a zes kleindere blaadjes uitwaarts geboogen, en dan met de bolligheid weder opwaarts, bet middelste is uitgevult met korte draatjes, die Saffraangeele noppen dragen, diergelyke men in de roosen Anthera noemt, zo dicht in malkanderen gedrongen, datze de blaadjes schynen uitwaarts te persen. Deze draatjes verbergen in haar midden een rond en ros knopje, daar een witte draadje op staat, waar uit de vrucht werd, den reuk van de bloemen is zeer lieflyk, na de witte Lelien trekkende, en bebouden die over een etmaal.

De vruchten zyn regt kogelrond, in de grootte van een ronde Pruime, of een kleine Bus-kogel, beel glad en effen, met een klein spitsje voor op, Spaanscb-groen, zo lange zy aan den boom hangen, maar de rype en afgevallene zyn geelachtig, of houtverwig, de buitenste schel werd metter tyd rimpelig, scheurt en valt af, daar onder wind men dan een regt rond bolleken, bleek van couleur, bestaande in een drooge en wooze bolster als kork, in de midden leid de regte korrel, uit den ronden wat spits, van substantie als een Castanje, van buiten witachtig, van binnen dik, geel, en kleverig, Oly uitsweetende, bet welk men in de oude beesten nog uitperzen kan, en zo dik word als Terpentyn met ongel gemengt.

In de beele boom steekt een kleverig, doch schaars zap, bet welk zig in de afgebrooken bladeren dik vertoont, als witte melk, in de schorffe als een geelachtig Gom, in de vruchten als een geele Oly: De bladeren wat gehandelt rieken, als gebraden garnalen, welke reuk men sterker gevoelt in de schorffe, zonderlyk van de oude boomen, die meest gommeus is, bet hout is in 't eerste aanzien bet Eikenhout gelyk, doch van een byzondere gedaante, en van andere houten verschillende, want bet is swaar, massyf, grofdradig, en met veele zeldzame draayingen van aderen zodanig verwerd, dat bet qualyk splyten wil, schier nooit in de lengte splytende, maar alleen na den loop der draayingen, en dat nog met korte stukken.

Het is tweederlei van couleur, bet eerste is graauwachtig, als Eikenhout, en zomtyds met bleeke of geelachtige plekken, en grofdradig; Het ander is bleek-ros als een half gebakken steen, fynder van aderen, en wiens draayingen meest in de lengte loopen, en maken eenige breede streepen; anderzints beide van eenderlei substantie en aard, bet rosse is wel bet gemeenste, en als bet gepolyft werd, glimt bet, en geeft een weerschyne, als zyde, doch deze houten laten zig zeer qualyk polyften, gelyk hier onder zal gezegt werden.

Het wagt, als gezegt, altyd op bet strand, en met bet resterende lyf overhangende na de Zee. Men vindze wel een boog-schoot daar van af in vlakke Bosschen, maar als men de plaatzen ter degen aanziet, zal men bespeuren, dat bet voor-Land aldaar aangegroeit zy. Ofte dat de korrels door menschen ofte vogels aldaar gebragt zyn. Want men kanze wel landwaarts in planten, daarze voor eerst schoon regt opschieten, en gelyken, als ofze een wakkere boom wilden worden, maar met de jaren vertoont zig de natuurlyke drift, beginnende na de Zee te rieken, en voor over te bellen, doch zo zeer niet, als die op strand.

Op den smallen bals, waar mede den berg oud Soya in bet Noorden aan de andere berg vast hangt, zynde wel een myl Landwaart in, heeft van al oude tyden gestaan eer zeer grooten en woesten strand-Bintangor-boom, zonder dat iemand weet, hoe by daar gekomen is, by besloeg met zyne uitsteekende wortelen dien gebeelen bals, dat men ter naauwernoot voorby gaan koste, en de meeste menschen zagenze voor klippen aan.

Doch in bet jaar 1664. is een schielyk vuur in dezen boom gekomen, men weet niet hoe, en dewyl dezen boom met moscb en andere ruigte zeer behangen was, heeft den brand zoodanig toegenomen, dat by gantscb verbrand is, tot geen kleine droefbeyt van de Inwoonders, die dat voor een quaad voorspook hielden; zyn hout was mede van bet rosse geslagt, doch zoo mooy geadert niet, als bet geene op strand wagt.

Jaarlyks in December staat by vol bloemen, wanneer byzynen lieflyken reuk verre verspreidt. In de volgende maanden rypen de vruchten, dewelke meest in 't water vallen, doch die spytige Zee, bares Minnaars gaven veragende, smyt die al weder op strand met hoopen, en dat

projicit magna copia, atque quo usque id fieri potest, ubi nuclei isti sub herbis latentes in arbusculas excrefcunt, unde & hæ arbores ad silvarum oras semper locantur.

Nomen. Latine *Bintangor Maritima*. Malaice *Bintangor Laut*. Quidam hanc etiam vocant *Bonga Tanjong*, quod nomen commune est cum arbore supra capite 17 descripta, quum plerumque crescat in montibus istis ad mare fitis, quos Malaienses *Tanjong* vocant. Belgæ nostri, Moluccas inhabitantes, ipsi nomen *Caju Marea* tribuerunt, quod forte acceperunt a Lusitanis, qui *Marea* dicunt maris æstum, seu talia litora, quæ vicissim maris itu & reditu inundantur, ubi & hæ arbores potissimum crescant. Javanis dicitur *Jampelong* & *Tsjankoc*, Baleyenfibis *Tsjampelong* & *Tsjampelong*, quo nomine plurimis Maleyenfibis nota est. Ternatenfibis *Fidacca*, atque peculiariter ejus flos *Copratsja*, & *Carpuratsja*, fructus vero *Tsjopelon*. Macassarenfibis *Punanga Boeg: Betau & Bitau*. Amboinentibus *Hataur, Hataulo, & Hutaulo*, ut & *Hattou-Ui*.

Locus. Nota est hæ arbor per totam Indiam aquosam, ac præsertim in insulis Moluccis, & Amboinentibus, tam in planis quam in præruptis litoribus, quæ raro homines vel animalia frequentant: In Amboina plurimum occurrit in saxoso litore *Lariques & Suli*; in Cerama totus plani litoris tractus a *Nallovico* isthmo usque ad *Assa Hoedi*, per aliquot milliaria oblitus est vastissimis *Caju Marea* arboribus, plerumque quasi decumbentibus, comaque sua in aquam inclinantibus, ita ut sub iis tanquam sub umbraculo ambulare quis possit, adeoque vegete crescant, ut illarum folia ultra pedem longa sint. Observatum fuit, aves aliquando nucleos in montes transferre, ut & in insulas, in quarum litoribus non inveniuntur, nec notæ sunt, qui ibi etiam sæpe progerminant. Hinc quædam tales arbores occurrunt in *Bandæ* regione altiore, ac forte tali modo ista *Soyaensis* arbor propagata fuit.

In Occidentalibus Indiæ plagis hæ quoque nota est, uti in *Malabara*, & *Zeylana*, ibique longo & sinuoso trunco in litore decumbit, ac superiorem trunci ac comæ erigit partem, ita ut ab aqua marina non adspargatur, ibique plurimos & odoratos profert flores, ejus autem folia ibi sunt minora quam in Amboinenti.

Dum itaque hæ arbor in *Zeylana* ac vicinis insulis eradicata, casu per mare in *Cormandelam* transvehit potest; si pro vero assumere velimus, quæ *Portugallici* scriptores, & inter alios *Jaricus tom. 1. libr. 2. cap. 17. rer. Indic.* ex antiqua *Indorum* translatione narrant, *Apostolum St. Thomam* ad urbem *Meliapourum* seu *St. Thomæ*, quæ tum temporis duodecim milliariibus a mare distabat, vastam arborem cinctura sua e litore ad urbem pertraxisse, ex quatum suum sacrarium construxit, quod lignum *Rex Sagamus* antea adeo expetiverat in suum usum, sed omni sui populi vi advehere non potuit, haud male ergo concludi posset, talem fuisse arborem; nullæ enim ingentes in litore crescant arbores, quæ mechanico huic usui infervire possint.

Usus. Quamdiu hæ arbor crescit, ejus flores ac fructus usui inferviunt: Flores expetuntur a mulieribus, quæ illos capillis suis innectunt, vel in cistis vestimentis adponunt, ut gratum ipsis concilient odorem, florum antheræ usui medico conducunt, atque illum in finem colliguntur & adservantur, quas potius incoquant puerperis propinandis.

Petulantes *Baleyæ* reges floribus hisce pulvinaria replent, ut gratum spirent odorem, aëri autem sæpius hæc exponenda sunt, quum crassos alioquin ac pingues generent vermes. Hoc autem semen, generali nomine *Sari* dictum, calidioris est naturæ, quam illud *Naggasari*, quod ad familia adhibetur mala; florum caulis hæc sæpe arbor a Maleyenfibis & Macassarenfibis circa ædes suas plantatur, & loco *Naggasari* usurpatur.

Ex maturis ejus fructibus oleum colligitur vario modo, primo enim eorum exteriora putamina decorantur, interioresque nuclei in Sole exsiccantur; donec flavum exsudat oleum, hi dein contunduntur vel conteruntur, inbræque pilosæ inponuntur ex *Ca-*

dat zoo hoog op het Land, als ze kan, alwaar die korls, die in de ruigte gesmeeten worden, tot nieuwe boompjes opschieten, en daar van daan komt het, dat deezee boomen altyt in de rand van het bosch staan.

Naam. In 't Latyn *Bintangor Maritima*. Op Maleyts *Bintangor Laut*. Zommige noemen hem ook *Bonga Tanjong*, een naam gemeen met den boom, boven *Kapittel 17* beschreven, om aatze gemeenlyk staan aan de hoofden of voorgebergten; die in de Zee uitsteeken, die de Maleyers *Tanjong* noemen. Onze *Nederlanders*, die in de *Moluccos* woonen, hebben hem den naam van *Caju Marea* gegeven, den welken zy misschien geleend hebben van de *Castilianen*, derwelke *Marea* noemen het gety van de Zee, of zoodanige stranden, die met beurten door *Eb* en *Vloed* bespoelt worden, alwaar deezee boomen meest wasschen. Op *Javaans* *Jampelong*, en *Tsjankoc*: *Baleys* *Tsjampelong* en *Tsjampelong*, met welken naam zy ook by de meeste Maleyers bekend is. Ternaats *Fidacca*, en de bloem in 't byzonder *Copratsja* en *Carpuratsja*, de vruchten *Tsjopelon*. Op *Macassers* *Punanga Boeg: Betau*, en *Bitau*. Op *Ambons* *Hataur, Hataulo, en Hutaulo*, ook *Hattou-Ui*.

Plaats. Hy is bekend door gantsch water-Indiën, inzonderheid veel in de *Moluxe* en *Amboinsche Eilanden*, zoo wel op vlakke, als steyle stranden, daar weinig gewoel van menschen en vee is. In *Amboina* heeft men hem meest op de steenige strand van *Larique* en *Suli*, op *Ceram* is de geheele vlakke strand van het *Nassausche* gat aan, tot *Assa Hoedi*, eenige mylen lank, met zeer sware *Caju Maria*-boomen bezet, meest leggende, en met haar hoest aan het water reykende, dat men daar door, als onder *Prieelen* kan gaan, zoo weeldrig in 't groeyen, dat de bladeren over een voet lang zyn. Men heeft bevonden, dat de *Vogels* zomtyds eenige korls in het gebergte brengen, ook op *Eilanden*, op wiens stranden zy onbekent zyn, en komen aldaar zomtyds op. Hier door vind men eenige zoodanige boomen op het hooge Land in *Banda*, en misschien is de voornoemde *Soyaansche* boom ook zoo voortgeteelt.

In de westelyke deelen van *Indiën* is by ook bekend, als in *Malabaar*, en op *Ceylon*, met een lange en bogtige stam op strand leggende, en het voorste zyne kruinen oplichtende, datze buiten het water blyven, aldaar meede veele en welriekende bloemen dragende, doch de bladeren zullen wat kleinder zyn, dan aan de *Amboinsche*.

Derwyl dan dezen boom op *Ceylon*, en de naburige plaatsen uitgeworteld, by geweld door de Zee mede op *Cormandel* kan gebracht werden, zo men voor de waarheid wilde houden, het gene de *Portugeeze Schryvers*, en onder anderen *Jaricus Tom. 1. Lib. 2. Cap. 17. Rer. Indic.* uit een oude *Traditie der Inlanders* verhalen, dat den *Apostel St. Thomas* by de stad *Meliapour* of *St. Thome*, die doemaals twaalf mylen van de Zee lag, een grooten boom met zyn gordel van den strand na de stad zoude gesleep hebben, waar uit de gebeelen *Kapelle* van hem gemaakt zy, en welk hout den *Koning Sagamus* te vooren zo gaarn tot zyn eigen bouw begeert hadde, doch met alle zyn magt niet optrekken konde, zo zoude men niet qualyk kunnen gissen, dat het een zoodanigen boom moet geweest zyn, want geen groote boomen op strand wassen, die tot die fabryk dienstig zyn.

Gebruik. Zo lang als den boom staat, heeft men het gebruik van de bloemen en vruchten. De bloemen zyn begeert van het *Vrouw-volk*, die dezelve garen in hare bairren dragen, of in hare kisten by de kleederen leggen, om een goede reuk daar van te krygen, het geele Zaad van binnen werd verward tot gebruik in de *Medicyne*, om in dranken te gebruiken, voor de *Vrouwven*, die uit het kraanbedde opstaan.

De dertele *Koningen van Baley* vullen hare hoestpeulen daar mede, om dat het van goeden reuk is, doch men moetze zomtyds verlugten, anders gewint het dikke en witte wormen, en is dit Zaad ('t welk men in 't generaal *Sari* noemt,) beeter van natuur, dan dat van *Naggasari*, het welk men tot diergelyke gebreeken gebruikt, om der bloemen wille word ook zomtyds dezen boom van de *Maleyers*, en *Macassaren* by hare huizen geplant, en in plaats van *Naggasari* gebruikt.

Uit de rype vruchten werd een *Oly* gehaalt, op verscheide manieren, want men schild vooreerst de buitenste bolster af, de binnenste korrels droogt men in de beete Zon, tot dat daar de geele *Oly* uitsweete, dezelve stampt of vryft men als dan, doet het in een hairige seest, van den

lappæ arboris Runut confecta, qui inter duo comprimuntur ligna, donec spissum exstillet oleum, vel hi nuclei ficci tam diu conservantur, donec oleum tale requiratur, qui tum contunduntur & in fartagine torrentur; ac priori exprimitur modo, uti cum Nucibus moschatis id fit, tosti hi & confusi aquæ etiam incoqui possunt, ac supernatans tolli oleum ope cochlearis, uti Calappæ oleum colligitur, expressio autem ejus melius succedit, sed magna istorum nucleorum requiritur quantitas: Oleum hocce modice calidum est, conducitque ad cutis fordes & scabiem tollendam & curandam: In Macassarâ, Baleya, & Bima candelæ ex hisce formantur nucleis, ad solem enim ficcati adhibentur, qui acuto adligantur bacello in formam & longitudinem candelæ, vel contunduntur & miscentur cum certa Gossypii quantitate, & circumvolvuntur angustis Bambu arundinis segmentis, vel ex Gabba Gabba confectis in formam candelæ. Quidam semimatos colligunt fructus, quos muria condunt, quorum exterius tantum putamen instar Olivarum comeditur.

Ejus lignum durabilem fatis continet materiam, sed difficillimum est elaboratu dolatoribus, ut & securi, ferra tantum per recens transire potest, atque ex illo non nisi breves trabes & lati asseres formari. Quidquid itaque ex illo desideratur, ex recenti prius ligno formandum est, dein perdolari ac poliri tritura potest frequenti.

Optimum est ad axes, rotas, majoresque machinas ingentium tormentorum bellicorum, quum non findatur, vel rimas agat, licet magni ipsi infigantur clavi ob crispam & vorticofam ejus substantiam, unde & incolæ insulæ Key illud adhibent ad costas navigiorum incurvas, quum in aqua marina quam maxime durable fit, ferra fatis bene etiam in latos formatur asseres, ex quibus mensæ ac cistæ fabricantur, sed difficilem requirunt laborem, antequam glabræ & politæ sint, dolabra enim vix glabrum reddi potest hoc lignum, semperque rugosum ac pilosum est in una alterave parte, dein autem fricatur aqua & arena, ac denuo siccum politum fit ope scorearum ex arundine Rottang fissâ confectarum, magna hominum vi applicatarum. Hac frictione demum in conspectum veniunt rari isti vortices, striæ, & undæ venosæ, lignum ipsum splendet, primæque speciei lignum exsiccatur obscure cinereum, secundæ vero pallide ruffum cum luteo mixtum, quod magis etiam splendet quam cinereum, ac reflexum exhibet.

Portugallorum cistæ in Zeylana & Malabara constructæ ex hoc ligno, multo crassiores habent fibras, suntque rugosiores quam Amboinenses, eleganter autem splendent, & obscure fuscum habent colorem, instar ligni Sideroxyli vetustioris, pro quo male etiam a nostratibus sæpe hoc lignum habetur. Hoc autem non est adhibendum ad quævis opera ex asseribus confecta, nisi rite siccum fuerit, atque per annum adservatum, hi quoque ex hoc confecti non sint tenuiores pollice, hoc enim lignum nunquam rimas agit, neque humiditate, neque colore, sed tenuiter secati & nimis recenter usurpati asseres incurvantur pluvioso præsertim tempore, ac sese contrahunt, recentesque hoc quoque vitium habent, quod cistæ ex illis fabricatæ facillime mucosum spirent odorem; si diu occludantur. Incolæ tam Javæ, quam Moluccarum & Amboinæ raro hoc adhibent lignum, quum parvis suis securibus, reliquisque pusillis instrumentis non valeant ingentes hujus ligni moles elaborare.

Hoc quoque lignum aliud habet vitium, siccæ nempe & rugosæ sæpe in hoc sunt maculæ, quæ nunquam poliri possunt, sed semper rugosæ manent, unde & hoc postea a Boeronensibus & Manipensibus anno circiter 1666 Societati nostræ Indicæ venditum fuit ad costas, carinas, & asseres Liburnæ & Scaphæ ex illo formandos, quod in Liburnâ ultra duodecim duravit annos, Scaphæ non ultra binos, causâ autem fuit, quod illud, ad Scapham adhibitum, nimis recens fuerit, quo factum, ut nimis contractum fissuras causaverit.

Hujus arboris cortex depuratus ac sponte decorticatus, cum Sideroxyli cortice, Samama, & Gayang Laut aquæ incoctus & propinatus depurat puerperas, expellit fluxus albos aliasque impuritates, si per octiduum ejus cyathus matutino ingeratur tempore, quum dein medicamenta adhibentur confortantia, hujus

Calappus-boom genomen, (Runut genaamt) en pertze tusschen twee planken, tot dat 'er de dikke Oly uitkomt, of men verwaart deze gedroogde korrels, tot dat men de Oly van nooden heeft; als dan stampt menze, en rofste in een pan, en pertze als vooren, gelyk men de Nootemusschaten doet, men kan de grootste en gestampte ook in water kooken, en de bovendryvende Oly met een lepel afnemen, gelyk men de Calappus-Oly maakt, doch de uitpersinge gaat vaardiger voort, maar men moet een goede quantiteit korrels hebben. Deze Oly is matelyk warm, goed om alle vuiligheid en scharst des huits te genezen, op Macassar, Baleya, en Bima maakt men ook brantkaarsen van deze korrels, want men neemt die in de Zon gedroogde, en gebeele korrels, en rygtze aan een spits stokje, tot de gedaante en lengte van een kaarsje, of men stampste, vermengtze met wat Cattoen, en ombindze met smalle spaanders van Bamboezen, of Gabba Gabba gemaakt, tot de gedaante van een kaarsje. Sommige neemen de half rype vruchten, en peekelenze in, waar van men alleen de buitenste bolster eeten kan, als Olyven.

Dit hout heeft wel een durabele stof, doch is zeer moeyelyk om te bewerken voor de scharst; en byl, alleenlyk kan de zaag door het versche komen, en daar uit niet meer, dan korte balken, en breede planken gewinnen. Wat men dierhalven daar uit hebben wil, moet men uit het versche hout eerst in het ruige kappen, met een groffe scharst bewerken, en met veel scharst glad maken.

Het is aller dienstigst tot wielen, assen, en affuiten van swaar Canon, want het en scharst niet, al slaat men grote spykers daar door, wegens zyne werrige substantie, daarom gebruiken het de Inlanders van Key tot alderhande kromme inhouten van hare vaartuigen, want het in Zee-water inzonderheid durabel is, met de zage word het ook tot reedelyke breede planken gebragt, waar uit men tafelbladen, en kisten maakt, maar vereiffchen eenen gedurigen arbeid, eer menze glad krygt, want met de scharst kan menze niet meer, dan effen maken, blyvende als dan nog ruig en pelzig, daar na scharst menze met water en zant, en ten laaften polytst menze droog met boenders van gesplete Rottang gemaakt, en met kragt van mans armen. Door dit vryven komen eerst de rare drayingen, streepen, en baren van aderen voor den dag, en het hout begint ter deegte te glimmen, bestervende dat van de eerste zoorte donkergrauw, en van de tweede ligt-ros, met geel gemengt, het welk ook meer glimt, dan het grauwe, en een weerfbyn van zig geeft.

De Portugeesche kisten, die men op Ceylon en Malabara van dit hout maakt, zyn veel grofdradiger, en ruiger van buiten, dan de Amboinsche, glimmen echter mooi, en zyn donker-bruin van couleur, als het oude yzer-hout, waar voorze ook abusivelyk van de onze aangezien worden. Men moet dit hout tot geen werk gebruiken van planken gemaakt, of het moet ter deegen droog zyn, en omtrent een jaar gelegen hebben, ook de planken niet veel dunder dan een duim zyn, want dit hout scharst wel nooit, nog door vogtigheid, nog door bitte, evenwel de dun gezaagde te vers gebruikt, trekken haar wat krom, inzonderheid by regenachtig weer, en krimpen zeer in, zo hebben ook deze planken vers gebruikt deze faute, dat de kisten daar van gemaakt, zeer ligt vermuft ruiken, alsze lang geslooten staan. De Inlanders zo wel op Java, als in de Moluccos, en Amboina gebruiken anderzints dit hout weinig, om datze met haar kleine byltjes, en onnozegelreetschap, geen raad weten, die onbeschofte blokken te bearbeiten.

Dit hout heeft ook nog andere gebreken, te weten eenige drooge en pelzige plekken, die geen polytten aanneemen, maar ruig blyven, waarom dit hout van de Boeroneezen en Manipeezen, omtrent Anno 1666, tot planken gebruikt aan het jagt, over de twaalf jaren goed gebleven is, en aan de sloep niet boven twee jaren, kan de oorzaak zyn, dat het geene aan de sloep verberigt wierde, te groen genomen is, waar door het te veel inkrimpende, groote opening veroorzaakt heeft.

De scharst van dezen boom van de buitenste ruigte gezuivert, en dan van zelfs afschillende, met de scharst van Yzer-hout, Samama, en Gayang Laut in water gekookt, en gedronken, zuivert de Vrouwen, die van het kraambdedde opstaan, zet af de witte vloed en andere onreinigheden, achtdagen des morgens een klein kopje vol daar

corticis decoctum curat quoque mictum cruentum & Gonorrhæam.

Folia per noctem in aqua pura macerata, hanc cœruleo tingunt colore, uti Tabacum, quam frigidam reddunt, hac oculi lavantur inflammati, vel facies ipsa immergitur patinæ hac aqua repletæ, quum ardor exstinguatur seu extrahatur, ac visum refocillat, hinc & Chirurgi quidam in Banda hæc destillant folia, illaque aqua bonos præstiterunt effectus in ophthalmia.

In Java & Baley primores hanc plantant arborem circa ædes suas, ut & in hortis, in quibus satis eleganter erecto excrefcit trunco, sed arte & labore ita formatur, ab illa parte amputando ramos, ad quam inclinare tentat.

Ob elegantem ejus umbram plantatur, atque ob odoratos flores, qui *Nagassari* accedunt, uti & ob fructus, ex quibus candelas formant.

Si arbor sit tenera, glabrum gerit corticem, incrementibus vero annis rugosus est ac finditur, uti in Amboinensi, tumque lignum aptum est ad asseres pro cistis & tabulis ex illo formandos.

Alter magicus ac superstitiosus usus apud incolas Boëronensës viget, quem tanquam summum arcanum nobis celant. Hujus enim arboris fructus implantant cranio humano, quod plerumque recens illum in finem detruncatur, hujus oculos effodiunt, illorumque loco orbitis inponunt istos nucleos, quos pauca obtugunt terra, ex quibus excrefcit arbor, cujus usum liberis suis relinquunt.

Ex hujus arboris fructibus Oleum conficiunt, quod in lagenula corpori appendent, quo & istud illiniunt, cujus vi cuncta valent percutere sive per instrumenta jaculatoria, sive per emissaria ex sclopeto similibusve. Hac arte inter cæteros excellit *Ginadi*, frater *Seg Radja Roemaite* in Boero, qui omnia quam certissime percutere poterat, & simul impenetrabilis erat nostrorum globis, qui in ipsum emittebantur, quum anno 1680. nostrates in *Cajeli* provocaret, non autem liber erat a carnificis securi & vecti, quæ ipsum subsequenti anno in Amboinensium catasta tangebant & porrigebantur.

Relatio hæc infervire potest admonitioni nostratibus, ut si quempiam videant tali lagenula in collo ornatam, indicio sit, plerumque talem esse propugnatorem.

Si lignum hoc sit glabrum ac percolatum, aqua perfricandum est, & pumice, qui per aliquod tempus in mari fluctuavit, unde & multo durior est illo, qui ex terra colligitur circa æstuantem montes, qui tales magna emittunt vi, qui dein in mari fluctuantes reperiuntur.

In *Rumphii Appendice* hæc subjunguntur.

Anno 1692 mihi mirum ligni frustum delatum est ex Caybobbo, quod incolæ prædicabant radicem esse *Bintangor*, quodque in mari sub aqua excreverat, sed abruptum erat, & per mare diu fluctuaverat, inque litus projectum erat, eleganter erat incisum, ac si statuarum arte esset elaboratum, subsequenti anno Bataviam missum fuit, ac locatum in insula parva, Edam dicta, ubi junctum fuit *Japanensi solario Nobiliff. Dni. Gubernatoris senioris Joannis Camphuisii*, ubi manubrio scalarum infervit.

In *Hort. Malab. part. 4. Fig. 38.* Malabarice vocatur *Punna* & *Punnaca*, Belgice geele *Gom-Appels*, ubi ejus descriptio cum nostra satis convenit, excepto quod non indigitur, arborem esse maritimam seu litoream, nec etiam opinari quis debet, verum flavum Gummi ex hac provenire arbore, quod nostra natio colligit ex alia penitus arbore, *Carcapeli* dicta, quæ in *Zeylana Cureas* vocatur, de qua vide caput subsequens quadragesimum primum.

van gedronken, waar na men de stoppende medicamenten appliceert, de Decoctie van de scborffe geneest ook het bloedpissen, en Gonorrhæam.

De bladeren een nacht in vers water gelegd, geven het zelve een blaauwachtige couleur, als Tabak, en maken het zeer koel, hier mede wast men de verbitte oogen, of men dompelt het aangezigt in een schootel vol van dit water, dit trekt de bitte uit, en verwerft het gezigt, hierom hebben zommige Chirurgyns in Banda deze bladeren gedistilleert, en met het water insgelyks ook goede effecten gedaan aan verbitte oogen.

Op Java en Baley planten de groote Heeren dezen boom by bare huizen, ook Landwaart in, daar by mooi regt groeit, doch met moeiten daar toe gewend werd, den stam regt houdende, en de takken aan die zyde afskortende, daar by overweegen wil.

Zy planten hem, om zyn mooye scbaduwe, om de welriekende bloeme, die de Nagas Sari naast komt, en om de vruchten, waar uit zy kaarsen maken.

Jonk zynde heeft by een gladder scborffe, maar in den ouderdom werd die ruig en geborsten, gelyk aan het Amboinsche, als dan is het hout bequaam tot planken van kisten en tafels.

Nog een anderen Magischen of superstitieusen gebruik hebben de Inlanders meest van Boero, diese zeer geheim en voor ons verborgen houden. Want zy planten de vruchten van dezen boom in een dootschoot van een mensch, datze tot dien einde gemeenelyk vers afskappen, de oogen uitgraven, de voorschreeve korrels in de plaats steeken, en slegts een weinig met aarde, latende daar uit een boom groeyen, wiens gebruik zy aan hare kinders overlaten.

Uit de vruchten van deze boom, makenze een Oly, dat ze in een flesje aan 't lyf dragen, ook het zelve daar mede bestryken, door wiens kragt zy lieden alles raken kunnen, het zy door werp-geweer, als schieten uit roers. Door welke kunst onder anderen vermaart was *Ginadi*, broeder van den *Seg Radja Roemaite* op Boero, die wel op alles wel een wiffen schoot had, en vry was voor onze kogels, die na hem gegoit wierden, als by Anno 1680. de onze in *Cajely* uitdaagde, maar niet voor de beuls byl en koevoet, die hem het volgende jaar op 't Amboinsche Schavot raakte.

Dit verbaal kan dienen tot waarscbouwing voor de onze, als zy diergelyke flesjes met Oly iemand aan den bals zien dragen, dewelke gemeenelyk voorvegters willen zyn.

Als het hout glad en even geschaaft is, zo moet men 't scbueren met water, en dat slag van dryfsteenen, dewelke een tyd lang in Zee hebben leggen dryven, en daar door veel harder geworden zyn, dan die men van 't Land en omtrent de brandende bergen neemt, dewelke zodanige genoegzaam uitwerpen, en dan in Zee dryven.

In de Appendix van Rumphius werd dit 'er by gedaan.

Anno 1692. is my een wonderlyk stuk hout van Caybobbo gebragt, het welk de Inlanders voorgaven de wortel van *Bintangor* te zyn, in Zee onder water gegrœit, doch afgebroken, van de Zee lang gerolt, en op strand geworpen, het was zeer aardig uitgesneden, als of het door Beeldhouwers konst gemaakt was, het is in 't volgende jaar naar Batavia gezonden, en geplaatst op het Eilandeken Edam, aan het *Japanze Speelbuis* van den Edelen Heer oud Generaal *Johannes Camphuis*, daar het tot een knop aan de trappe dient.

In *Hort. Malab. part. 4. Fig. 31.* biet by in 't Malabaars *Punna* en *Punnaca*, in 't Duits geele *Gom-appels*, met onze beschryving redelyk wel accorderende, behalven dat men niet merken kan, of 't een strand boom zy, ook moet men niet meenen, dat 'er regte geele *Gom* van dezen boom komt, het welke onze *Natie* balen uit een anderen boom *Carca Poeli*, en op *Ceylon Cureas*, waar over zie het volgende een-en-veertigste Hoofdstuk.

EXPLICATIO

Tabula Septuagesima Prima,

Quæ ramum exhibet *Bintangora Maritima*, uti a *Rumphio* vocatur.

A. Ejus integrum denotat fructum juxta magnitudine, & putamine obvolutum.

B. Fructum dissectum.

C. Ejus nucleum sinit exemptum.

OBSERVATIO.

INOPHYLLUM hoc genus a me in *Thef. Zeyl. pag. 131.* vocatum fuit ob elegantissima folia striata, fibrosa, & quasi muscularia, atque hæc planta *Inophyllum* flore octifido, quæ est *Nux Zeylanica* oleosa major. *Herm. Mus. Zeyl. pag. 57.* & *Punna H. Malab. part. 4. Tab. 38.* & *Calaba Plum. Nov. pl. gen. pag. 39.* *Calophyllodendron Indicum* folio subrotundo, *Vaill. act. reg. Paris. an. 1722. pag. 282.* & *Calophyllum* foliis ovatis, obtusis, striis parallelis transversalibus *Linn. H. Cliffort. pag. 206.* quod jungitur alteri hujus speciei flore quadrifido, quæ in *Thef. Zeyl. pag. 130. Tab. 60.* describitur & exhibetur. a *Rayo in bist. pl. pag. 1525.* vocatur *Prunifera*, seu *Nucifera Malabarica*, foliis *Nymphææ*, fructu rotundo, cortice pulvinato, & a *Pluknet.* *Arbor Indica*, *Mali Medicæ* foliis amplioribus, *Maderaspatana*, forte *Punna H. Malab. Phyt. Tab. 147. Fig. 3.* *Focraha Flacourt. Hist. Madagasc. pag. 139.* Nomine *Bintangor arboris maritimæ* describitur a *Valent. pag. 216.* reliqua vide in *Thef. Zeyl. pag. 131.*

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

Bintangor silvestris. Bintangor Utan.

Quam irregularem etiam & fordidum truncum gerit præcedens *Bintangor*, tam elegantem & bene ordinatum hæc *Bintangor montana* seu *silvestris*, sique inter sese comparentur, differunt quantum crassius & incomptus rusticus a tenera ac polita puella. Truncus montanæ *Bintangor* est rectissimus & gracilis instar *Pinangæ*, raro crassitiem *Calappi* adtingens.

Ejus folia sunt octo vel novem pollices longa, binos lata, vetusta vero acutum gerunt nervum medium ab inferiore parte, atque in longum acutumque desinunt apicem, præcedenti firmiorem, sine ordine petiolis insident, suntque porro litorali *Bintangor* similia; dum vero hujus lignum duplex est, album nempe ac rubrum, parvum quoque inter folia observatur discrimen, in una enim specie sunt acuminata, in altera vero obtusa.

Hæc etiam sine ordine locantur, aliquando autem opposita sunt, & obliquam formant crucem; Quæ in *Boero* crescunt, longiora gerunt folia & tenuiora *Amboinensibus*; Trunci cortex æqualis est crassitiei, externe cinereus vel flavescens ac glaberrimus, interne luteus, qui decorticari potest in magna segmenta, ita ut canales inde formari possint.

Flores *Bintangor litoralis* floribus maxime similes sunt, vel paulo majores, ex quinque subrotundis, crassis, & albicantibus constantes petalis, qui intus replentur antheris luteis, longioribus insidentibus staminibus, quam in præcedenti, jucundum spirantibus odorem, sed debiliorem. Singuli quoque flores longo insident petiolo albicante, & cruciatim, uti in *Caryophyllis*, magnis in racemis congesti sunt, quorum plerumque bini oppositi ex foliorum alis progerminant.

Fructus itidem rotundæ sunt pilulæ, duplo minores quam in præcedente, parumque acuminati, in arbores glauci, sine floris vestigio, nudo insidentes pedunculo, binos autem gerunt cortices seu putamina, quorum exterius cultrum crassum est, primo lignosum, & fere friabile, acsi ex arena compositum esset, sub hoc alterum locatur crassius ac durius putamen, sed

UYTLEGGING

Van de een-en-zevenstigte Plaat,

Dewelke vertoont een Tak van de strand-Bintangor, zo alsze van *Rumphius* genaamt werd.

A. Wyt aan de gebeele vrucht in zyn bolster en grootte.

B. De vrucht opgesneden.

C. Het uitgenomene pit.

AANMERKING.

Dit geslagt van boomen is *Inophyllum* van my genaamt in de *Thef. Zeyl. pag. 131.* om dat deszelfs bladen zeer aardig geadert en gestreep zyn als de vezels van de spieren, en deze plant werd aldaar genaamt *Inophyllum* flore octifido, en is de groote Zeylonfche olieachtige noot van *Herman* in zyn *Mus. Zeyl. pag. 57.* en de *Punna* van de *Hortus Malab.* in het vierde deel *Tab. 38.* en *Calaba* van *Plumier* in zyne nieuwwe geslachten der planten *pag. 39.* en Oostindische *Calophyllodendron* met rondebladen van *Vaill. in de act. Paris 1722. pag. 282.* en *Calophyllum* met rondachtige stompe en gestreepte bladen van *Linnaeus* in de *Hort. Cliffort. pag. 266.* welke verder in de *Thef. Zeyl. pag. 130.* beschreven en *Tab. 60.* verbeeldt werd, en die van *Ray* in zyn *bist. der planten pag. 1525.* genaamt werd een *Malabaarfche Pruim* ofte *Noot-dragende Boom*, met bladen als de *Nymphææ*, en ronde vruchten, en van *Pluknet* Oost-Indische Boom, met breede bladen als de *Appel-boomen* die mogelyk is de *Punna* van de *Hortus Malab.* en in de *Historie van Madagasc. pag. 139.* de *Zee Bintangor-boom* werd by *Valent. pag. 216.* mede beschreven. het overige ziet in *Thef. Zeyl. pag. 131.*

XXVII. HOOFDSTUK.

De wilde Bintangor - Boom.

Zoo lelyk de voorige *Bintangor* van *stam* is, zoo mooy en welgeschikt is de *berg-Bintangor*, en zy beyde met malkander vergeleeken, vertoonen eenen groeven vierkantigen *Boer*, by een klein *Juffertje*. De *stam* van de *berg-Bintangor* is zeer regt en rank, als een *Pynang-boom*, zelden de dikte van een *Calappus-boom* bereykende.

De bladeren zyn agt en negen duimen lank, twee ditoos breed, en meer, bebbende onder mede een scherpe middelribbe, en wooren een lange smalle spits, styver als de voorige, staan zonder ordre aan de steelen, en zyn verders de *strand-Bintangor* gelyk: doch dewyl dit hout tweedelely is, namentlyk wit en roodachtig, zoo wert 'er ook een klein onderscheidt in de bladeren gemaakt, want aan de eene zoorte zynze vooren regt toegespitst, en aan de andere loopenze stomp toe.

Zomtyds staanze ook zonder ordre, zomtyds tegens malkander, en maaken een schuin kruis. Die van *Boero* zyn ook langer en smalder, dan de *Amboinische*, de schorffe van den *stam* is egaal dik, van buiten licht-graauw of bleekgeel, en zeer effen, van binnen geel, men kanze met groote stukken afschillen, zo dat men gooten daar van maaken kan.

De bloeme is het *strand Bintangor* meest gelyk, of wel zoo groot, uit vyf ronde, witten, en vette blaadjes gemaakt, en binnen gevult met veel geel zaad, op langere draaden dan de voorige, mede goed van reuk, doch slapper: Ider bloem insgelyks staat op een langen witten steel, en in 't kruis, gelyk de nagelen, aan groote troffen, waar van gemeenlyk twee tegen malkander uit den schoot der bladeren voortkomen.

De vruchten zyn mede ronde pillulen, tweemaal kleiner dan aan 't voorige, met een kleine spitze voor op, aan den boom spaans-groen, zonder overblyfel van de bloem op den blooten steel staande. Hy heeft twee bolsters of schellen, waar van de buitenste een mes dik, eerst houtachtig, byna bryzelig, als of ze van zant gemaakt was, daar onder leyt een ander dikkere en barder schaal, ten